

УДК 009 : 378

Шевченко О.П., ЛНПУ ім. Тараса Шевченка, м.Луганськ, Україна

Шевченко Олена Петрівна, 1975 р.н. – старший викладач іноземної мови за професійним спрямуванням (англійської, німецької) Костянтинівського індустріального технікуму, викладач вищої категорії, асистент кафедри “Обладнання хімічних виробництв і підприємств будівельних матеріалів” Донецького національного технічного університету, аспірант Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Стаття присвячена актуальним проблемам гуманітарної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів. У статті визначені та проаналізовані сучасні проблеми гуманітарної підготовки студентів технічних вузів та запропоновані шляхи вирішення цих проблем.

The article deals with the problems of teaching humanities at technical universities. The present-day problems are determined and analyzed. The ways of the problems solving are proposed.

Сучасне постіндустріальне суспільство зацікавлене в тому, щоб його громадяни були здатні самостійно, активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до змін професійного та соціального життя. Швидкий розвиток науки і техніки, динамічність соціальних процесів зумовлюють необхідність формування професіонала нового типу: не тільки професійно компетентного, а й здатного до рефлексії, незалежно мислячого, здатного приймати альтернативні рішення та творчо діяти. Професіонали, які матимуть такі якості, безумовно, витримають жорстку конкуренцію на ринку праці.

Інженер, здатний сприймати лише технічні ідеї, може лише обслуговувати техніку, а не створювати щось нове. Це пов'язано з тим фактом, що без відповідної гуманітарної підготовки майбутній спеціаліст технічного профілю не здатен повноцінно оцінювати значення інновацій, свідомо прагнути оволодіти ними та вирішувати різноманітні проблеми реалізації досягнутого. Технічний прогрес, як і сама інженерна діяльність, повинні служити

людині, а не навпаки. “Головним завданням гуманітарної підготовки в системі технічної освіти є вивчення законів гармонійної взаємодії природи і суспільства” [6; 16]. Саме тому гуманітарна освіта стає сьогодні невід’ємною складовою професійної підготовки майбутнього фахівця технічного профілю, яка здатна сформувати філософські, етичні, психологічні та інші погляди та переконання майбутнього фахівця.

Актуальність та своєчасність даного дослідження зумовлена, з одного боку, соціальним замовленням суспільства на фахівців технічного профілю, які б мали не тільки певну професійну кваліфікацію, а й високу гуманітарну підготовку, а з іншого – тим фактом, що порушена проблема поки що не одержала в педагогічній науці достатнього розкриття.

Проблема гуманітарної підготовки спеціалістів технічного профілю не нова, але інтерес до неї не спадає, бо постійно зростає потреба як гуманітарних знань, так і гуманітарного знання як людинотворчого фактора в формуванні особистості майбутнього

фахівця залишаються найактуальнішими. В українській та російській педагогічній науці загальні проблеми гуманітарної підготовки спеціалістів технічних навчальних закладів досліджували такі вчені, як Пашков Ф.Є. та Шубін В.І. (пошук шляхів гуманітарної реконструкції інженерної освіти), Лузік Е. (цілі та завдання гуманітарної підготовки в системі технічної університетської освіти), Логачев В. та Гараніна О. (активізація процесу гуманітарної підготовки студентів технічних вузів) та інші. Проблема гуманітаризації та гуманізації вищої технічної освіти стала предметом дослідження Балла Г., Бобіни О., Волчкової В., Горбунова В., Єфремова Л., Зязюна І., Романової С. Дослідницький інтерес багатьох науковців спрямований на визначення ролі гуманітарних дисциплін у становленні особистості інженера (Ковальова О.В., Мазуркевич Л.О., Фізер І. Малахова Н.Н.). Проблема інтеграції технічних та гуманітарних дисциплін висвітлена в роботах Рогозіна Г.Г., Надводської В.В., Кузьміченко І.О., Вознюк О.М. та інших.

Аналіз літератури з теми дослідження свідчить про те, що теоретична розробка проблеми гуманітарної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів відстає від вимог сучасності, публікації представлені у вигляді статей, зміст яких спрямований на вузьке розкриття проблеми. Тому автор має за мету виявити та проаналізувати сучасні проблеми гуманітарної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів.

Аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціаліста (візьмемо для прикладу напрям підготовки 0902 “Інженерна механіка”) дозволяє нам зробити висновок, що всі результати діяльності сучасного інженера спрямовані більшою мірою на розвиток інформаційно-інтелектуального ресурсу, ніж матеріального. Тому зростає роль гуманітарної складової в підготовці сучасного фахівця. Сучасний інженер повинен вміти не тільки задовольняти технічні потреби суспільства, а й передбачати соціальні, економічні та екологічні наслідки своїх дій та винаходів, а також орієнтуватися в світовому професійному просторі.

Гуманітарна підготовка студентів вищих технічних навчальних закладів кардинально вирізняється взаємовідносинами гуманітарних дисциплін і спеціальних. Посилена увага до гуманітарної підготовки в сучасному технічному вузі зумовлена і тим фактом, що поряд з швидкими соціальними та економічними змінами в світі відбувається зміна світогляду. XXI століття – це століття якісних змін у суспільстві, становлення інформаційної цивілізації. Саме тому зростає роль світогляду, а філософське знання, в свою чергу, перетворюється на своєрідний орієнтир у величезному об’ємі інформації. Згідно з освітньо-професійною

програмою, гуманітарна підготовка студентів технічних вузів спрямована на оволодіння загальнолюдськими цінностями, опанування національної культури, оволодіння філософським світоглядом та законами пізнання навколишнього світу, поглиблення знань рідної мови, та, щонайменше, однієї іноземної.

Гуманітарні науки мають предметом вивчення людину та її розвиток у суспільстві, бо “тільки виходячи з найважливішого філософського питання Людини – її ставлення до іншої людини – та з підходів до його розв’язання можливо правильно усвідомити зміст вимог до професійних характеристик фахівця” [4; 59]. Вони продукують гуманітарні знання, але, крім того, вони мають за мету гуманітаризувати науку через насичення її принципами гуманітарного мислення, що, в свою чергу, гарантує свідоме та гуманне використання наукових і технічних досягнень. Крім того, гуманітарні дисципліни здатні максимально допомогти майбутнім фахівцям в інтелектуальному розвитку та інтелектуальному збагаченні особистості. Спеціальні науки, які вивчають фізичну дійсність на різних рівнях, цього не роблять.

Гуманітаризація стає однією з основ системи фундаментальної підготовки спеціаліста у вищому технічному навчальному закладі як гармонійно розвиненої особистості. Гуманітаризація вищої технічної освіти сьогодні відбувається двома шляхами. Перший – це збільшення кількості навчальних дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки, число яких, згідно з програмою, складає приблизно 1350 годин = 25 кредитів, що дорівнює 20%. Мета блоку гуманітарних та соціально-економічних дисциплін – підвищення рівня освіченості майбутніх фахівців, ступеня їхньої інтелігентності. Другий шлях гуманітаризації – це збагачення дисциплін циклів природно-наукової, професійної та практичної підготовки гуманітарним змістом, який розкриває залежність науково-технічного прогресу від особистісних, моральних якостей людини, її творчих здібностей. Це дає можливість знищити технократичний світогляд, а саме професійне навчання залучити до гуманітарної культури. Таким чином, відбувається інтеграція змісту гуманітарних та спеціальних дисциплін, прикладом цього можна навести дисципліни “Іноземна мова за професійним спрямуванням” та “Філософія науки і техніки”.

Сьогодні в сучасному вищому технічному навчальному закладі домінує так зване техноцентричне середовище, для якого характерними є культ спеціальних дисциплін і другорядне ставлення до гуманітарних. Таке середовище не здатне забезпечити духовний та моральний розвиток студента, який в майбутньому стане керівником виробництва. Тож сучасний

випускник повинен бути здатним не тільки приймати певні технічні рішення, а й вирішувати проблеми, які постають при спілкуванні з людьми або при керуванні колективом. “У демократичній системі, з її часто суперечливими поглядами на добро і зло, мало бути тільки доброю, людині треба бути інтелектуально здатною повсякчас оцінювати її альтернативи, які ця система пропонує” [8; 19]. Саме тому сьогодні, крім високоякісної спеціальної підготовки, цінуються в спеціалістів технічного профілю вміння спілкуватися з людьми, компетентність, творчість та організаторські здібності. Це підвищує вагу таких дисциплін, як культурологія, психологія, філософія та соціологія.

Перше місце в системі гуманітарної підготовки студентів технічного вузу займає мовна підготовка. Вивчення іноземної мови є

обов'язковим для студентів 1-го курсу та елективним для студентів усіх наступних курсів навчання. Така ситуація зумовлена, перш за все, входженням України в світову систему. Але не можна не визнавати і той факт, що знання щонайменше однієї іноземної мови допомагає студентам не тільки знайти місце на ринку праці, а й розкриває перспективи культурного розвитку.

Діапазон циклу гуманітарних та соціально-економічних дисциплін у планах навчального процесу технічних вузів не такий уже й широкий. На рис.1 наведено витяг з плану навчального процесу Донецького національного технічного університету (факультет екології та хімічної технології).

№	Назва дисципліни	Навантаження, годин					Розподіл по курсах та семестрах (годин на тиждень)									
		Аудиторних				Самостійна робота	1 курс		2 курс		3 курс		4 курс			
		Всього	Лекцій	Практичних занять	Лабораторні		1 семестр	2 семестр	3 семестр	4 семестр	5 семестр	6 семестр	7 семестр	8 семестр		
1	Історія України	32	16	16	0	40	-	1								
2	Українська мова (за професійним спрямуванням)	30	0	30	0	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
3	Культурологія	16	16	0	0	38	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Філософія	64	48	16	0	62	-	-	3/1	-	-	-	-	-	-	-
5	Психологія	32	16	16	0	40	-	-	-	-	1/1	-	-	-	-	-
6	Економічна теорія	32	16	16	0	22	-	-	-	-	-	1/1	-	-	-	-
7	Політологія	30	30	0	0	24	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
8	Правознавство	30	15	15	0	42	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1/1
9	Соціологія	32	32	0	0	40	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
10	Іноземна мова (за професійним спрямуванням)	477	0	477	0	477	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3
11	Фізичне виховання	207	0	207	0	9	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1

Рис. 1. Цикл гуманітарних та соціально-економічних дисциплін у технічному університеті

Проаналізувавши план навчального процесу, ми можемо стверджувати, що на гуманітарні та соціально-економічні дисципліни відводиться дуже обмежена кількість аудиторних годин, що спричиняє фрагментарність та поверховість знань. У деяких семестрах не вивчається жодної гуманітарної дисципліни (за винятком іноземної мови за професійним спрямуванням, яка в 2-4 семестрах є дисципліною вільного вибору студентів). Крім того, частина наведених дисциплін представлена

тільки лекціями (культурологія, політологія, соціологія), при цьому лекції з культурології відбуваються 1 раз у два тижні. На нашу думку, значний обсяг матеріалу з дисциплін циклу, його складність та різноманітність не дозволяють студентам засвоїти його в повному обсязі в рамках традиційних лекцій та практичних занять. Відбувається механічне впровадження в навчальний процес технічного вузу дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу, наслідком якого є відсутність у студентів

цілісного розуміння майбутньої професійної діяльності, здатності розглядати інженерну діяльність в єдності з соціальними та духовними цінностями суспільства, домінування вузького підходу до рішення професійних задач. Сприяти повноцінній професійній підготовці фахівця, на нашу думку, може поєднання фундаментальності, ступеневості його пізнання, формування творчого мислення та філософських засад його світоглядних позицій. Одностороння професійна освіта створює таке світобачення, яке часто зумовлює суспільні конфлікти. Щоб уникнути цього, необхідно об'єднати гуманітарні та спеціальні науки в продуктивний синтез.

Проаналізувавши проблеми гуманітарної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів, ми можемо виділити такі:

- домінування техноцентричного середовища, що знижує мотивацію студентів до вивчення дисциплін гуманітарного та соціально-економічного циклу;
- обмежена кількість годин, відведених на гуманітарну підготовку, наслідком чого стає фрагментарність та поверховість знань студентів;
- домінування лекційної форми організації навчання з гуманітарних дисциплін, що суперечить антропоцентричній та гуманітарній концепції сучасної освіти.

Усе вищевикладене дозволяє нам зробити висновок, що, незважаючи на той факт, що в сфері гуманітарної підготовки студентів у вищих технічних навчальних закладах накопичений значний досвід, гострою залишається потреба її активізації. Гуманітарні дисципліни, хоча й не є профілюючими, повинні розглядатися

студентами, і перш за все самими викладачами як обов'язкові, а не додаткові. Необхідні зміни у ставленні до гуманітарної підготовки студентів технічних вузів, бо це зумовлено сучасною соціокультурною, політичною, економічною та екологічною ситуацією. Суспільству потрібні спеціалісти, які здатні до змінної творчої діяльності, володіють високим рівнем культури технологічного мислення, характеризуються емоційною стабільністю та розвинутою самосвідомістю.

Шляхи розв'язання існуючих проблем гуманітарної підготовки студентів технічних вузів ми бачимо не в збільшенні кількості гуманітарних дисциплін, а в органічному доповненні існуючих інженерних дисциплін гуманітарним змістом; в модернізації змісту існуючих гуманітарних дисциплін відповідно до світових тенденцій; зменшенні кількості лекційних занять та впровадження інноваційних та активних методів і технологій навчання. Саме такий підхід, на нашу думку, сприятиме діалектичному мисленню студентів, формуванню в них наукового світогляду, цілісних поглядів та переконань, а саме в цьому полягає мета будь-якої освіти.

Звичайно, в межах однієї статті неможливо вивчити проблему гуманітарної підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів у повному обсязі, тому автор статті ставить перед собою завдання продовжити дослідження й розглянути проблеми модернізації змісту існуючих гуманітарних дисциплін технічних вузів.

Література

1. Вознюк О.М. Формування системи гуманітарних інтегрованих знань студентів технічних університетів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 2007. – 275 с.
2. Демет'єв В. Донецький національний технічний університет: стратегія формування потенціалу // Вища школа. – 2006. – №2. – С. 39-49.
3. Згуровський М. Інженерна освіта в Україні: стан і перспективи // Вища школа. – 2001. – №6. – С. 3-23.
4. Зязюн І.А. Філософські проблеми гуманізації та гуманітаризації освіти // Педагогіка толерантності. – 2000. – №3. – С. 58-61.
5. Логачев В., Гаранина О. Гуманитарная подготовка инженеров // Высшее образование в России. – 1996. – №5. – С. 56-61.
6. Лузік Е. Методологічні основи гуманітарної підготовки спеціаліста технічного університету // Вища освіта України. – 2004. – №1. – С. 14-19.
7. Романова М. Профессиональная компетентность и гуманитарные дисциплины // Высшее образование в России. – 2004. – №11. – С. 169-170.
8. Фізер І. Вагомість гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти: Інавгураційна лекція 1 вересня 1996 р. – К.: КМ Академія, 2004. – 21 с.